

#NE
YAP-
MALI?

JOHN BERGER

HAYVANLARA
NİÇİN
BAKARIZ?

Deli

TÜRKÇELEŞTİREN
CEVAT ÇAPAN

John Berger

20. yüzyılın en önemli sanat eleştirmenlerinden biri olan John Berger, 1926 yılında Londra'da dünyaya geldi. *Görme Biçimleri* adlı yapıtı okullarda ders kitabı olarak okutuldu. Sanat eleştirmenliğinin yanı sıra, romancı, senaryo yazarı, ressam ve şair olan Berger, oldukça ses getiren *G.* adlı romanıyla 1972 yılında hem Booker hem de James Tait Black Ödüllerini kazandı. 1960'lı yıllarda Fransa'ya taşınan Berger, ölene kadar hayatını burada geçirdi. Ülkemizde de hatırı sayılır bir okuru bulunan ve pek çok kez ülkemize gelen Berger, genellikle sanat eleştirisi ve estetik ağırlıklı yazılar kaleme alsa da, metinlerinde insanın kendisiyle ve çevresiyle kurduğu karmaşık ilişkileri yoğun bir gözlem gücü ve duyarlılıkla inceledi.

Cevat Çapan

1933 yılında Darıca'da doğdu. Orta öğrenimini Robert Kolej'de (1945-1953), yüksek öğrenimini Cambridge Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Bölümünde tamamladı (1953-1956). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünde (1960-1980), Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tiyatro Bölümünde (1980-1996), Yeditepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde (1996-2012), Haliç Üniversitesi Konservatuarı Tiyatro Bölümünde (2012-2017) öğretim üyesi olarak çalıştı. Ayrıca Boğaziçi, Marmara, Anadolu ve New York Üniversitelerinde dersler verdi. Yayınları arasında şiir kitapları, tiyatro incelemeleri, oyunlar ve benzer türlerde çevirileri vardır.

HAYVANLARA NİÇİN BAKARIZ?

© 2017, Tudem Yayın Grubu

1476/1 Sok. No:10/51 Alsancak-Konak/İZMİR

metin hakları © 2009, John Berger Estate

İlk baskı 2009 yılında, İngiltere’de *Why Look at Animals?* adı ile Penguin Books tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kitabın Türkçe yayın hakları Agencia Literaria Carmen Balcells aracılığıyla alınmıştır.

YAZAR: John Berger

TÜRKÇELEŞTİREN: Cevat Çapan

EDİTÖR: Mehmet Barış Albayrak

DÜZELTİ: Şirin Etik

KAPAK TASARIMI: Burak Tuna

GRAFİK UYGULAMA: Aynur Sarıbüyük

BASKI VE CİLT: Ertem Basım Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti.

Eskişehir Yolu 40. Km. Başkent OSB 22. Cadde No:6 Malıköy/Ankara

Tel: 0 312 284 18 14

Birinci Baskı: Ekim 2017 (2000 adet)

ISBN: 978-605-2349-00-7

Yayınevi sertifika no: 11945

Matbaa sertifika no: 16031

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin önceden yazılı izni olmaksızın tekrar üretilemez, bir erişim sisteminde tutulamaz, herhangi bir biçimde elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt ya da diğer yollarla iletilemez.

DELİDOLU, Tudem Eğitim Hizmetleri San. Tic. A.Ş.’nin tescilli markasıdır.

www.delidolu.com.tr

#NE
YAP-
MALI?

JOHN BERGER

HAYVANLARA
NİÇİN
BAKARIZ?

Deji

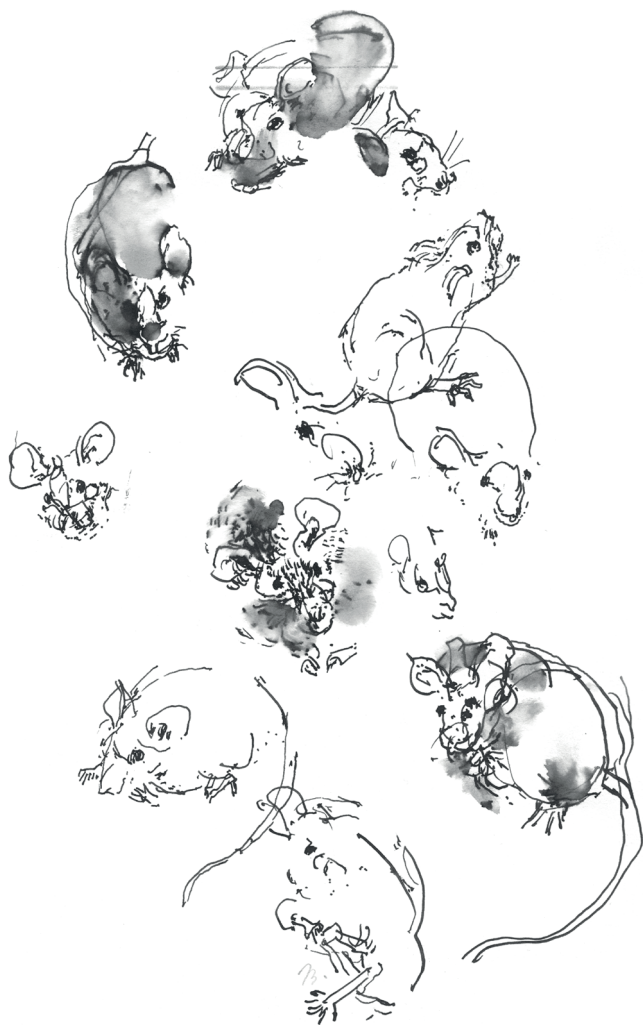
TÜRKÇELEŞTİREN:
CEVAT ÇAPAN

İçindekiler

Hayvanlara Niçin Bakarız?

- Bir Fare Hikâyesi 7
- Bir Geçit Açmak 13
- Hayvanlara Niçin Bakarız? 18
- Maymun Tiyatrosu 54
- Beyaz Kuş 76
- Yiyenler ve Yenenler 85
- Tarla 96
- Onlar En Son Gidenler 105

Ernst Fischer: Bir Filozof ve Ölüm 110

Bir Fare Hikâyesi

Bir zamanlar, her sabah bir ekmek bıçağıyla elindeki somundan on santim kesip bu parçayı kahvaltısı için yeni bir dilim kesmeden önce çöpe atan bir adam varmış.

Çünkü her gece fareler ekmek somununu ortasından kemirip bir delik açıyorlarmış. Her sabah gördüğü bu delik aşağı yukarı bir fare büyüklüğündeymiş. Evin kedileri yer sıçanlarını avlamalarına karşın, ekmeği kemiren gri farelere karşı nedense ya ilgisizmişler, ya da belki rüşvet almışlarmış.

Durum aylarca böyle devam etmiş. Adam alış-veriş listesine defalarca *fare kapanı* yazmış. Ama her seferinde almayı unutmuş, belki de köylülerin bir zamanlar fare kapanı aldıkları dükkân artık olmadığından.

Bir ögle sonrası, bu adam evinin yanındaki kulübede metal bir eğe arar. Eęeyi bulamaz, ama gözüne el yapısı sağlam bir fare kapanı ilişir. Çevresinde kalın telden bir kafes olan 18x9 santim boyutlarında tahta bir kapandır bu. Birbirine paralel teller arasındaki açıklık yarım santimden fazla değildir. Bir farenin burnunu geçirebileceği, ama iki kulağını sokamayacağı kadar dar bir açıklık. Kafesin yüksekliği ise sekiz buçuk santimdir; öyle ki bir fare kafesin içinde güçlü arka ayakları üzerinde durabilir, tepedeki parmaklıkları dört parmaklı elleriyle kavrayabilir, burnunu tavanın telleri arasından uzatabilir, ama asla dışarı çıkamaz.

Kafesin bir ucunda yukarı doğru açılan bir kapı vardır. Bu kapıya sarmal bir de yay tutturulmuştur. Kapı açık tutulduğunda, yay gerilip kapanmak için hazır hale gelmektedir. Kafesin tepesinde kapıyı açık tutan bir tuzak teli vardır. Kapının çerçevesini bir milimetreden daha az geçecek kadar dışarıya doğru uzanan bir teldir bu. Deyim yerindeyse, kıl payı bir uzantı! Telin öbür ucunda, kafeste, bir parça peynir ya da pişmemiş ciğer tutturulmuş bir kanca vardır.

Fare bir parça ısırma için kafese girer. Dişleriyle ısıracağı parçaya dokunur dokunmaz, tuzak

teli kapıyı serbest bırakır ve fare daha kafasını çeviremeden kapı hızla üstüne kapanır.

Farenin 18x9 santim boyutlarındaki bu kafesin içinde, zarar görmeden tutsak olduğunun farkına varması birkaç saat alır. Ondan sonra da içi durmadan titremeye başlar.

Adam kapanı eve götürür. Birkaç deneme yapar. Kancaya bir parça peynir takıp kapanı dola-ba, ekmeğin bulunduğu rafa yerleştirir.

Ertesi sabah kafeste gri bir fare bulur. Kafesteki peynire dokunulmamıştır. Kafesin kapısı kapandığı için farenin iştahı kaybolmuş olmalı. Adam kafesi kaldırdığında, fare kapıya bağlı yayın arkasına saklanmaya çalışır. Gözünü kırpmadan bakan simsiyah gözleri vardır farenin. Adam kafesi mutfak masasının üstüne koyar. Kafesin içine ne kadar çok bakarsa, orada oturan fareyle bir kanguru arasındaki benzerliği o kadar net görür. Bir sessizlik olur. Fare biraz sakinleşir. Sonra kafesin içinde dört dönmeye, parmaklı ön pençelerinden biriyle teller arasında bir boşluk aramaya başlar. Telleri dişleriyle kesmeye çalışır. Sonra da pençeleri ağzında kış üstü oturur. Pek ender insan bir fareye bu kadar uzun süre bakmıştır. Ya da bir fare bir insana.

Adam kafesi köyün dışında kırık bir yere götürür, otların üstüne bırakıp kapısını açar. Farenin dördüncü duvarın kalktığını fark etmesi bir an sürer. Açılan boşluğu burnuyla yoklar. Sonra dışarı fırlayıp gizlenebileceği en yakın ot öbeğine doğru hızla kaçar.

Ertesi gün adam kafeste bir başka fare bulur. Öncekinden daha büyük, ama daha tedirgin bir faredir bu. Belki daha yaşlıdır. Adam kafesi yere koyar, izlemek için kendi de yere oturur. Fare kafesin tavanındaki tellere tırmanıp baş aşağı sarkar. Adam kırık yerde kafesin kapısını açınca, yaşlı fare zikzaklar çizerek kaçar ve gözden kaybolur.

Bir sabah adam kafeste iki fare bulur. Farelerin birbirlerinin ne kadar farkında olduklarını söylemek ya da ötekinin varlığının, ortak korkularını azalttığını mı, arttırdığını mı kestirmek güçtür. Birinin daha iri kulakları vardır, öbürünün tüyleri daha sıktır. Fareler, arka bacakları epeyce güçlü olduğu ve sıçrayacakları zaman kuyrukları kaldıraç işlevi gördüğü için kangurulara benzerler.

Adam kıra çıkıp kafesin dördüncü duvarını kaldırdığında, iki fare hiç duraksamaz. Hemen kafesten yan yana çıkıp ters yönlerle, biri doğuya, öbürü batıya doğru uzaklaşırlar.

Artık dolaptaki ekmek yok denecek kadar az yenmektedir. Adam bir gün kafesi kaldırdığında, fare her zamanki panik haliyle karşılık verir, ama nedense daha yavaş hareket etmektedir. Adam gelen mektupları almak ve postacıyla iki laf etmek için mutfaktan çıkar. Döndüğünde, yeni doğmuş dokuz fare yavrusu vardır kafeste. Kusursuzca biçimlenmiş, pembe, her biri iri bir pirinç tanesinin iki katı büyüklüğünde.

On gün sonra, adam serbest bıraktığı farelerden eve geri dönen olup olmadığını merak eder. Biraz düşündükten sonra bunun pek de mümkün olmadığına karar verir. Bu farelerin her birini o kadar yakından incelemiştir ki, biri dönmüş olsa onu hemen tanıyacağına inancı tamdır.

Kafesteki farenin başı, şapka takmış gibi yana eğiktir. Dörder parmaklı iki ön pençesi, burnunun iki yanında, tıpkı bir piyanistin klavye üzerindeki elleri gibi, yere yapışıktır. Arka bacakları gövdesine yakın biçimde kıvrılmış, neredeyse kulaklarının altında durmaktadır. Kulakları dikili, kendinden çok gerilere uzanan kuyruğu da kafesin zeminine yapışmış haldedir. Kalbi hızla atmaktadır ve adam kafesi kaldırdığında fare korku içindedir. Gene de yayın arkasına saklanmaz ve sinmez. Kafasını dikip adama

bakar. İlk defa fare için bir isim gelir adamın aklına. Alfredo adını verir ona. Kafesi mutfak masasının üzerine, kahve fincanının yanına koyar.

Adam daha sonra kırık yere çıkar, diz çöker, kafesi otların arasına yerleştirip hücrenin dördüncü duvarı olan kapıyı açar. Fare açık duvara yaklaşır, başını kaldırır ve sıçrar. Hızla yürümez ya da koşmaz, uçar. Cüssesine oranla bir kangurudan daha yükseğe ve daha uzağa sıçrar. Azat edilmiş bir fare gibi sıçrar. Üç sıçrayışta beş metreden fazla yol kat etmiştir. Ve hâlâ dizlerinin üzerinde olan adam, Alfredo adını verdiği farenin tekrar tekrar gökyüzüne sıçrayışını seyreder.

Ertesi sabah ekmeğe dokunulmamıştır. Adam kafestekinin kalan son fare olabileceğini düşünmektedir. Köyün dışındaki kırık yerde kafesin kapısını açar ve diz çökerek bekler. Farenin kafesi terk edebileceğini fark etmesi epeyce sürer. Sonunda bunu başardığında da, en yakın ve en sık ot öbeğinin içine doğru hızla koşar. Adam anlık ama yoğun bir hayal kırıklığı hisseder. Çünkü o anda, bir tutsağın uçup gidişini, bir tutsağın özgürlük düşünüyüşünü gerçekleştirini hayatında bir kez daha görmeyi ummaktadır.

2009

HAYVANLARA NİÇİN BAKARIZ?

JOHN BERGER TÜRKÇELEŞTİREN: CEVAT ÇAPAN

"İnsan her zaman bilmeden ve korkuyla bakar. Bu yüzden, hayvan tarafından *görüldüğünde*, insan çevresini nasıl görüyorsa öyle görülmektedir. Bunun farkında ol-

Hayvanlara Niçin Bakarız? yakın zamanda kaybettiğimiz yazar, eleştirmen ve şair John Berger'ın hayvanlar ve insanlar arasındaki ilişkiyi sorguladığı makalelerden oluşan çarpıcı bir kitap. Modern kapitalist toplumlarda insanlarla hayvanlar arasındaki ilişki nasıl kayboldu? Hayvanat bahçeleri neden var? Eski çağlarda hayvanlara baktığımızda ne görüyorduk, şimdi ne görüyoruz? Bu gibi sorulardan yola çıkan John Berger, kendine özgü üslubuyla türler arası bir yolculuğa çıkarak, bizi kışkırtıcı ve bugün ivedilikle yeniden dahil olmamız gereken bir tartışmanın içine sokuyor.

ması hayvanın bakışını tanıdık kılar. Ama yine de hayvan farklıdır ve insanla karıştırılamaz. Böylece hayvana, insanda olan bir güçle karşılaştırılabilecek, ama tam da onunla aynı olmayan bir güç atfedilir. Hayvanın; mağaraların, dağların, de-

nizlerin sırlarına benzemeyen, özellikle insana hitap eden sırları vardır. İnsan bu sırların varlığını, bir hayvanın bakışını yakalar yakalamaz fark etmiştir."